

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

С. Р. Мороз, аспірантка, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, m.solomiya22@ukr.net

У статті розглядається інноваційний розвиток санаторно-курортного господарства як один із найважливіших факторів підвищення конкурентоспроможності підприємств. Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до визначення сутності поняття «інновація». Розглянуто напрямки розвитку інноваційної діяльності на підприємствах санаторно-курортного комплексу України. Визначено, що впровадження інновацій створює значні конкурентні переваги для суб'єктів санаторно-курортної діяльності. Активізація та впровадження інновацій на підприємствах має особливе значення не лише для закладів санаторно-курортного господарства, але й для економіки країни в цілому. Розвиток санаторно-курортного комплексу залежить від ефективного впровадження інновацій.

Здійснено порівняльний аналіз сучасного стану санаторно-курортного господарства регіонів України у 2014-2017 роках та виявлено, що найкращі тенденції розвитку спостерігаються у приморських та гірських регіонах, для яких є характерною наявність природного туристично-рекреаційного потенціалу. Загалом виявлено позитивну динаміку у розвитку санаторно-курортного господарства України. Визначено особливості інновацій у сфері послуг та стратегічні напрями розвитку санаторно-курортних закладів. Запропоновано напрямки інноваційного розвитку для підприємств санаторно-курортної сфери. Розглянуто основні фактори, принципи, напрямки та основи розвитку санаторно-курортного господарства. Визначено основні пріоритети розвитку санаторно-курортного господарства.

Ключові слова: інновації, інноваційний розвиток, стратегічні пріоритети, санаторно-курортне господарство, конкурентні переваги, конкурентоспроможність, інноваційна діяльність, ринкова економіка, стратегічне управління, індекс розвитку санаторно-курортного господарства.

Постановка проблеми. Активізація інноваційної діяльності є одним із ключових факторів підвищення конкурентоздатності підприємств санаторно-курортного комплексу. На думку багатьох вчених, вітчизняні санаторно-курортні заклади мають потребу в інноваціях, які впроваджуються саме з метою підвищення їх конкурентоспроможності. У зв'язку з цим проблема визначення стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства є актуальною та має важливе значення.

Вибір основних напрямів інновацій є важливим завданням, що визначає кінцевий результат діяльності санаторно-курортних закладів – підвищення задоволеності пацієнтів і ефективності управлінських процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У роботах вітчизняних авторів, які досліджують проблеми інноваційної сфери стосовно санаторно-курортного господарства, наголошується на необхідності впровадження інновацій як важливого чинника для конкурентних переваг на підприємствах (Л. Кравченко) [4, с.7], обґрунтовуються концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства (М. Ковач) [3, с.59], розглядаються основні напрямки, пов'язані з інноваційною діяльністю (Н. Равлик) [8, с.218] тощо. Однак у зв'язку із постійною актуалізацією факторів зовнішнього середовища та необхідністю оновлення цілей наявної стратегічної документації даний напрям досліджень потребує поглиблення.

Формулювання мети статті. Метою статті є обґрунтування стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний розвиток санаторно-курортного господарства багато в чому залежить від розробки та впровадження інноваційних технологій, спрямованих на вдосконалення обслуговування клієнтів та розширення сервісних туристичних можливостей. Сучасна ситуація характеризується різким загостренням конкурентної боротьби. У цих умовах інновації стають обов'язковим елементом господарської діяльності підприємства і основною рушійною силою та передумовою його розвитку.

Інноваційний процес є чинником активізації міжнародного туристичного обміну та зростаючої якості туристичних послуг, а також є важливим аргументом у конкурентній боротьбі. Впровадження технологічних, організаційно-господарських та інших інновацій створює конкурентні переваги суб'єктів підприємницької діяльності в туризмі – від фірми-туроператора і санаторно-курортного закладу до регіону та країни в цілому [4]. Фундатор теорії інновацій Й. Шумпетер визначав цей феномен як нову комбінацію виробничих факторів, мотивовану підприємницьким духом [1]. У сучасному розумінні це – нова або вдосконалена технологія чи продукт, що впроваджується в практичну діяльність. Інновації відіграють важливу роль в стратегічному управлінні підприємством, націленому на виживання, збереження і зміцнення свого становища на ринку в довгостроковій перспективі [7].

Зростання туристичних потоків зумовлює необхідність пошуку оптимальних підходів до модернізації санаторно-курортного комплексу, який задовольняє не лише потреби туристів, але й місцевого населення. Україна, володіючи великим потенціалом природно-кліматичних умов, досить слабо використовує його для потреб санаторно-курортного господарства. Варто зауважити, що це стосується і тих регіонів, де санаторно-курортний комплекс найбільш розвинений.

У наших попередніх дослідженнях ми розраховували сумарний індекс розвитку сана-

торно-курортного господарства в регіонах у 2014 та 2017 рр.

Таблиця 1
Різниця зміни індексів розвитку санаторно-курортного господарства в регіонах України у 2014 та 2017 рр.

Регіон	2014 рік	2017 рік	Різниця індексів 2014–2017 рр.
Вінницька	0,8	0,95	0,15
Волинська	0,6	0,76	0,16
Дніпропетровська	2,19	2,49	0,3
Донецька	1,2	1,62	0,42
Житомирська	0,16	0,2	0,04
Закарпатська	1,08	1,32	0,24
Запорізька	2,42	2,8	0,38
Івано-Франківська	0,37	0,57	0,2
Київська	0,94	0,91	–0,03
Кіровоградська	0,2	0,18	–0,02
Луганська	0,01	0,01	0
Львівська	2,5	2,66	0,16
Миколаївська	1,66	1,84	0,18
Одеська	3,2	2,66	–0,54
Полтавська	0,8	1,03	0,23
Рівненська	0,22	0,21	–0,01
Сумська	0,22	0,21	–0,01
Тернопільська	0,12	0,08	–0,04
Харківська	1,01	1,1	0,09
Херсонська	1,93	2,45	0,52
Хмельницька	0,2	0,22	0,02
Черкаська	0,47	0,55	0,08
Чернівецька	0,01	0,03	0,02
Чернігівська	0,2	0,21	0,01
м. Київ	1,01	0,6	–0,41

Джерело : [2]

Аналізуючи результати розрахунків, можна дійти висновку, що найвищі значення сумарного індексу розвитку санаторно-курортного господарства у 2014 році були характерні для Львівської та Одеської областей, що закономірно пояснюється наявністю на територіях цих регіонів значних запасів природних лікувальних ресурсів. До наступної групи за рівнем розвитку санаторно-курортного господарства належать Дніпропетровська, Запорізька, Закарпатська, Херсонська та Миколаївська області. Найнижчі значення сумарного індексу простежуються у Луганській та Чернівецькій областях [5]. У 2017 році ситуація дещо змінилася. Лідерами за значеннями сумарних індексів розвитку санаторно-курортного господарства виявилися Запорізька, Львівська

та Одеська області. Дещо нижчі показники були характерні для Дніпропетровської, Херсонської та Миколаївської областей. Мінімальні значення сумарних індексів залишилися у тих же регіонів, що і в 2014 році.

З метою узагальнення регіональних відмінностей розрахованих сумарних індексів розвитку санаторно-курортного господарства була розроблена картосхема (рис. 1).

Рис. 1 Сумарний індекс розвитку санаторно-курортного господарства у 2017 р.

Помітно, що найбільш прогресивні тенденції розвитку санаторно-курортного господарства у 2014–2017 роках були характерними переважно для регіонів із високим природним рекреаційно-туристичним потенціалом – приморських та гірських[5].

Порівняльний аналіз сумарних індексів розвитку санаторно-курортного господарства в регіонах у 2014 та 2017 рр. (табл. 1) свідчить про його неоднорідність. Найбільше зростання індексів розвитку санаторно-курортного господарства простежується у Херсонській, Донецькій та Запорізькій областях. В Одеській, Кіровоградській, Тернопільській, Рівненській, Сумській, Київській областях та у м. Київ спостерігається зниження відповідних показників. Водночас загалом помітною є позитивна динаміка у розвитку санаторно-курортного господарства більшості регіонів України. Це свідчить як про стабілізацію ситуації на ринку рекреаційно-оздоровчих та туристичних послуг, так і про збереження попиту на лікувально-оздоровчі послуги українських курортів[5].

Фахівці вважають, що стратегічним напрямом розвитку санаторно-курортних закладів в сучасних умовах має бути перебудова відповідних закладів на курорти європейського зразка зі збереженням кращих традицій і розвитком сучасних медичних і оздоровчих методик і нової якості сервісу [9]. Важливим для розвитку санаторно-курортного господарства має стати відновлення за рахунок застосування нових інноваційних підходів менеджменту закладів, які будуть надавати доступні та ефективні для населення оздоровчі та профілактичні послуги, що дозволить вітчизняним курортам вийти на новий міжнародний ринок.

У більшості країн, державна туристична політика спрямована на те, щоб розвиток санаторно-курортного господарства сприяв економічному зростанню регіону. Водночас в Україні санаторно-курортні заклади недостатньо звертають увагу на якість рекреаційних послуг, хоча саме вона є запорукою збільшення кількості рекреантів.

Інноваційна діяльність у сфері послуг

(торгівля, харчування, медичне обслуговування, санаторно-курортні комплекси, туризм та ін.) повинна будуватися переважно не на розробці нововведень у сфері своєї діяльності, а на масштабному використанні новітніх розробок в сфері науки, техніки, виробництві, культури, створюваних організаціями, підприємствами та творчими колективами, що спеціалізуються у відповідній науково-дослідній та творчій діяльності [11].

Під «інноваціями в сфері послуг» слід розуміти творчий процес, за допомогою якого нові ідеї, цінності, методи, процедури, технології, стандарти або вироби впроваджуються з метою досягнення певних завдань в сфері обслуговування. Ця сфера, як правило, має справу з великими масами населення і представлена складними комплексами різних підприємств і служб, об'єднаних в єдиному творчому процесі. Очевидно, що ефективність таких комплексів буде визначатися не окремими нововведеннями (інноваціями), застосованими в окремих ланках комплексів, а цілою гамою інновацій та їх гармонійним і ефективним використанням у всьому творчому процесі [10].

Серед основних факторів, які визначають ступінь інноваційного розвитку: ринкова кон'юнктура ринку і конкуренція (на внутрішньому і зовнішньому ринках); зовнішнє середовище (рівень розвитку науки і техніки, удосконалення законодавчої та юридичної бази, політична і економічна стабільність); кадри (вчені, фахівці, підприємці, менеджери, політичні діячі, державні службовці); ресурси (природні, виробничі, фінансові, науково-технічні, технологічні, інфраструктура) [6].

На думку Ковач М. Й., до основ інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства належать: зростаючі потреби населення у покращенні та примноженні здоров'я; гармонічне об'єднання привабливих умов відпочинку, оздоровлення і подорожей; небезпека втрати частини ринку; перехід від економіки пропозицій до економіки попиту; загострення конкуренції; необхідність стримувати виїзд населення регіону для отримання санаторно-курортних послуг [3].

На нашу думку, інноваційний розвиток санаторно-курортного господарства має пе-

редусім передбачати освоєння нових ринків, розробку і створення нових туристичних маршрутів, послуг, технологій із застосуванням досягнень науки, техніки, IT-технологій, а також сучасних форм організаційно-управлінської діяльності, впровадження яких дасть можливість збільшити зайнятість населення, його доходи, покращити соціально-економічний розвиток і туристичну привабливість не лише окремих регіонів, але й країни в цілому.

Ковач М. Й. також окреслила основні принципи, напрями та типи інновацій, що впливають на інноваційний розвиток санаторно-курортного господарства. Авторка, зокрема, пропонує такі принципи: важливості; наступності; сталого розвитку; інформаційно-технологічного забезпечення; обов'язкової затребуваності; соціально-економічного зростання регіону; мінімуму капітальних вкладень; заміщення; заповнення існуючого вакууму [3]. На вказаних принципах має базуватися реалізація таких напрямів інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства: впровадження нового товару; впровадження нового способу виробництва; відкриття нового ринку; нове джерело сировини або напівфабрикатів; нова організація або зміна в організації виробництва й управління [3].

На наш погляд, важливими стратегічними пріоритетами інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства є: модернізація матеріально-технічної бази; реконструкція наявних і введення в експлуатацію нових основних фондів; розробка і створення нових туристських маршрутів; формування мереж санаторно-курортних закладів; впровадження системи on-line бронювання, що дозволить миттєво отримувати підтвердження; забезпечення санаторно-курортних закладів кваліфікованими кадрами (наявність у персоналі відповідних навичок і готовність швидко і фахово обслуговувати відпочиваючих); іміджеве просування курортів, як курортів зі сприятливими умовами для туризму, відпочинку, оздоровлення та лікування; будівництво підприємств дозвілля та розваг (спортивні клуби, ковзанки, музеї, кінотеатри і т.п.).

Висновки. Керівництво санаторно-курортних закладів в умовах ринкової еко-

номіки все більше розуміє необхідність розробки та впровадження інновацій і пов'язану з цим економічну вигоду. Завдяки своєму унікальному природно-ресурсному потенціалу та збільшенню інтересу туристів до санаторно-курортного комплексу, Україна має всі підстави для швидкого інноваційного розвитку у цьому напрямі. Санаторно-курортна сфера сприяє створенню умов для економічного росту країни, підвищення та покращення якості життя населення, збільшення його зайнятості та доходів. Формування нових підходів і впровадження інновацій дозволить створити сучасний санаторно-курортний комплекс з добре розвинутою матеріально-технічною базою. Таким чином, для санаторно-курортного сегменту пріоритетним напрямом є інноваційна діяльність, а для успішного функціонування санаторно-курортних закладів необхідним є впровадження інновацій.

Література

1. Алексеева М. Б. Анализ инновационной деятельности / М. Б. Алексеева, П. П. Ветренко. – Санкт-Петербург : Гриф УМО ВО, 2018. – 303 с.
2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ukrstat.gov.ua>.
3. Ковач М. Й. Концептуальні основи інноваційного розвитку санаторно-курортного господарства регіону // Економіка і регіон. – 2011. – С. 58–63.
4. Кравченко Л. А. Інноваційне забезпечення розвитку туристично-рекреаційного потенціалу регіону / Л. А. Кравченко. // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №3. – С. 7–11.
5. Мороз С. Р. Сучасні тенденції розвитку санаторно-курортного господарства у туристичному комплексі України / С. Р. Мороз, Ю. Б. Феленчак. // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: економіка і управління. – 2019. – №4. – С. 99–103.
6. Новиков В. С. Инновации в туризме / В. С. Новиков. – М. : ИЦ «Академия», 2007. – 208 с.
7. Предмет інноваційного менеджменту. Класифікація інновацій [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://ua-referat.com/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_10
8. Равлик Н. В. Поняття інновацій та їх роль у розвитку підприємства / Н. В. Равлик. // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – №4. – С. 215–219.
9. Тарасенко О. І. Необхідність інноваційної політики в санаторно-курортній сфері України / О. І.

Тарасенко // Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу : збірник тез доповідей VII Міжнародної науково-практичної конференції, 26-28 вересня 2013 р. / Відп. за вип. Ю. М. Гладенко. – Суми : ТОВ «ДД «Папірус», 2013. – С. 267–268.

10. Фатхутдинов Р. А. Инновационный менеджмент. Учебник, 2-е изд. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. – 624 с.

11. Янюшкин В. А. Особенности инновационной деятельности в санаторно-курортном бизнесе / В. А. Янюшкин. // Научный журнал на тему: Экономика и экономические науки, Транспорт, Прочие отрасли экономики. – 2010. – С. 204–205.

References

1. Alekseyeva, M.B., & Vetrenko, R.R. (2018). Analiz innovatsionnoy deyatel'nosti. Sankt-Peterburg: Grif UMO VO.
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua>
3. Kovach, M.Y. (2011). Kontseptualni osnovy innovatsiynoho rozvytku sanatorno-kurortnoho hospodarstva rehionu. Ekonomika i rehion, 58–63.
4. Kravchenko, L.A. (2011). Innovatsiynе zabezpechennya rozvytku turystychno-rekreatsiynoho potentsialu rehionu. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, (3), 7-11.
5. Moroz, S.R., & Felenchak, Y.B. (2019). Suchasni tendentsiyi rozvytku sanatorno-kurortnoho hospodarstva u turystychnomu kompleksi Ukrayiny Vcheni zapysky Tavriyskoho natsionalnoho universytetu imeni V.I. Vernadskoho. Seriya: ekonomika i upravlinnya, (4), 99-103.
6. Novikov, V.S. (2007). Innovatsii v turizme. Moskva: ITS Akademiya.
7. Predmet innovatsiynoho menezhmentu. Klyasifikatsiya innovatsiy. Retrieved from URL http://ua-referat.com/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%B4%D0%B6%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82_10
8. Ravlyk, N.V. (2015). Ponyattya innovatsiy ta yikh rol u rozvytku pidpryyemstva. Aktualni problemy ekonomiky, (4), 215-219.
9. Tarasenko, O.I. (2013). Neobkhdnist innovatsiynoyi polityky v sanatorno-kurortniy sferi Ukrayiny. [Marketynh innovatsiy i innovatsiyi u marketynhu: zbirnyk tez dopovidey VII Mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi, 26-28 veresnya 2013 r. Yu.M. Hladenko (Ed.). Sumy: TOV DD Papirus, 267-268.
10. Fatkhutdynov, R.A. (2000). Innovatsyonnyy menezhment. Moskva: ZAO Bizness-shkola Intel-Sintez.
11. Yanyushkin, V.A. (2010). Osobennosti innovatsionnoy deyatel'nosti v sanatorno-kurortnom biznese. Nauchnyy zhurnal na temu: Ekonomika i ekonomicheskiye nauki, Transport, Prochiye otrasli ekonomiki, 204-205.

СТРАТЕГИЧЕСКИЕ ПРИОРИТЕТЫ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ
САНАТОРНО-КУРОРТНОГО ХОЗЯЙСТВА В УКРАИНЕ

*С. Р. Мороз, аспирантка, Львовский государственный университет физической культуры
имени Ивана Боберского*

В статье рассматривается инновационное развитие санаторно-курортного хозяйства как один из важнейших факторов повышения конкурентоспособности предприятий. Проанализированы теоретико-методологические подходы к определению сущности понятия «инновация». Рассмотрены направления развития инновационной деятельности на предприятиях санаторно-курортного комплекса Украины. Определено, что внедрение инноваций создает значительные конкурентные преимущества для субъектов санаторно-курортной деятельности. Активизация и внедрение инноваций на предприятиях имеет особое значение не только для учреждений санаторно-курортного хозяйства, но и для экономики страны в целом. Развитие санаторно-курортного комплекса зависит от эффективного внедрения инноваций.

Осуществлен сравнительный анализ современного состояния санаторно-курортного хозяйства регионов Украины в 2014-2017 годах и выявлено, что лучшие тенденции развития наблюдаются в приморских и горных регионах, для которых характерно наличие природного туристического рекреационного потенциала. Выявлена положительная динамика в развитии санаторно-курортного хозяйства Украины. Определены особенности инноваций в сфере услуг и стратегические направления развития санаторно-курортных учреждений. Предложены направления инновационного развития для предприятий санаторно-курортной сферы. Рассмотрены основные факторы, принципы, направления и основы санаторно-курортного хозяйства. Определены основные приоритеты развития санаторно-курортного хозяйства.

Ключевые слова: инновации, инновационное развитие, стратегические приоритеты, санаторно-курортное хозяйство, конкурентные преимущества, конкурентоспособность, инновационная деятельность, рыночная экономика, стратегическое управление, индекс развития санаторно-курортного хозяйства.

STRATEGIC PRIORITIES OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF HEALTH RESORT
INDUSTRY IN UKRAINE

S. R. Moroz, Post-graduate student, Ivan Bobersky Lviv State University of Physical Culture

The article discusses the innovative development of the spa industry as one of the most important factors for improving the competitiveness of economic activity. The opinions of scientists about the nature of the concept of “innovation” are investigated and analyzed. It is determined that innovation is an important objective for the development of the health resort industry. The directions of development of innovative activity at the enterprises of the health resort complex are considered. It is determined that introduction of innovations will create significant competitive advantages for subjects health resort activities. The activation and introduction of innovations at the enterprises has a special value not just for establishments of health resort economy, but also for the economy as a whole. The development of the health resort industry depends on the effective introduction of innovations.

The comparative analysis of the current state of the spa industry of the regions of the regions of Ukraine in 2014–2017 has been carried out. It is revealed that the greatest trends of development are observed in the coastal and mountain regions, which are characterized by the availability of natural tourist and recreational potential. On the whole, positive dynamics in the development of the health resort industry of Ukraine were revealed. The features of innovations in the service industry and strategic directions of development of health resort establishments are determined. The directions of innovative development for the enterprises of the spa industry are offered. The basic factors, principles, directions and bases of development of the health resort industry are also considered. The main priorities of the development of the health resort industry are determined.

Keywords: innovations, innovative development, strategic priorities, spa industry, competitive benefits, competitiveness, innovative activity, market economy, strategic management, development index of health resort industry.

Надійшла до редакції 27.06.19 р..